

פרשת וישב: האם מותר לסחוט בשבת לימון לסלט

פתיחה

בפרשת השבוע מסופר על כליאתו של יוסף בבית הכלא המצרי, שם נמצאים גם שני שרי פרעה - שר המשקים ושר האופים. כאשר יוסף ראה שפניהם זועפות ושאל אותם לשלומם, השיבו שחלמו חלומות ולא יודעים את פתרונם. יוסף ביקש שיספרו לו את החלום ואמר 'לא-להים פתרונות'. נחלקו האבן עזרא בביאור התשובה לא-להים פתרונות:

א. **הרמב"ן** (מ, ח) הסביר, שכיוון שפירוש החלומות מסור לידי של אלוקים, ייתכן שהוא בחר להעלים את הפתרון מכם ויגלה אותו לי (יוסף), לכן כדאי להם לספר ואולי הוא יפתור את החלום. ב. **האבן עזרא** (שם) הסביר, שכוונת יוסף הייתה לגבות את עצמו במקרה בו פירוש החלום יהיה גרוע וכך יתרחש - מה שיקרה לא יקרה בגלל שכך פירש, אלא שכך אלוקים קבע, ובלשון הרמב"ן: "פירש רבי אברהם, כי המקרים העתידיים לבוא בחלומות לא-להים הם, כי הוא לבדו עושה שלום ובורא רע, ואין בדבורי לכם תועלת או הפסד. וזה אמר שלא יענישוהו אם תבוא להם רעה. והנכון בעיני, כי אמר הלא לא-להים פתרונם בכל החלומות הנעלמים, והוא יכול להודיע פתרון חלומכם אם נעלם בעיניכם, ספרו נא לי, אולי יישר בעיני לגלות סודו אלי." כפי שממשיכה ומספרת התורה שר המשקים מספר בחלומו, שהוא ראה גפן פורחת, לקח אותה, וסחטה לכוס פרעה. בעקבות כך נעסוק השבוע בדיני סחיטת משקים בשבת, ובעיקר בשאלות: אלו פירות מותר לסחוט בשבת, והאם יש הבדל בין זמנים עברו לזמן הזה. כמו כן נדון בשאלה האם מותר להוציא ממלפפון חמוץ את המים שאגורים בו.

מלאכת דש

הגמרא במסכת שבת (עג ע"א) מונה את שלושים ותשע המלאכות עליהן חייבים בשבת, וביניהם מלאכות דש המתייחסות להפרדת החיטה מן המוץ, ובורר בה מפרידים את החיטה משאר הקליפות שסביבה. נחלקו הראשונים, מה ההבדל בין מלאכת בורר לבין דש הרי לכאורה כמו שבבורר מפרידים את האוכל מהפסולת, הוא הדין בדש:

א. **רבינו חננאל** (עד ע"א) ביאר, שבעוד שבבורר הפסולת מעורבת עם האוכל, הרי שבדש הפסולת (הקליפה של החיטה) מחוברת ודבוקה לאוכל. ב. הגדרה מעט יותר מרחיבה מובאת ב**תוספות** (ד"ה ואחת) שכתבו, שבעוד שבדש מפרקים את האוכל ממקור גידולו, בבורר הפסולת לא בהכרח קשורה למקום הגידול¹.

פירוק עגבניות שרי

לכאורה אם כן, האוכל ענבים או עגבניות שרי בשבת ומפרק אותם מהענף שעליהם נמצאים - חייב משום מלאכת דש, שהרי הוא מפרק דבר ממקום גידולו. למעשה בעקבות הרמ"א האחרונים סייגו את מלאכת דש, והתירו פעולה זו בשבת:

א. **האגלי טל** (דש, ג) כתב, שיש לחלק בין סוגי הקליפות. במקרה בו מדובר בקליפה שרגילים לפרק אותה במפעל (כמו למשל הקליפה הקשה הירוקה - חומה שסביב השקד, או התמרים מהכפות תמרים), המפרק אותם בשבת יעבור על איסור. לעומת זאת, אם מדובר בפעולת פירוק שרגילים לעשות בבית, וכמו שבדרך כלל רגילים לפרק את העגבניות שרי מגבעולן, אין זה נחשב מלאכת דש.

ב. חילוק שונה כתבו **המגן אברהם** (שכא, ל) ו**המשנה ברורה** (שם, ל). הם כתבו, שמלאכת דש מתבצעת, רק כאשר היא נעשית כחלק מפעולות השדה, כלומר בשלב האריזה במפעל, או כחלק מניקוי הפרי לפני שמעבירים אותו לחנויות, אבל במקרה בו בדרך כלל רגילים להוריד את הגבעול בשעת האכילה (כמו בענבים), אין זה נחשב מלאכת דש, ובלשון **קצות השולחן** (קטו, ז):

"דיישה לא הוי רק בדבר העשוי העשוי להצניע, והיינו דישת חיים משבולים וקטניות משרביטים, שכל אלו הדרך להסירם על ידי דישה קודם שמכניסים הפירות לאוצר, ואז אפילו דש אותם סמוך לאכילה אסור. אבל הקליפות שדרך להסירם סמוך לאכילה לצורך האכילה - אין בהם עניין דישה כלל."

מה ההיגיון בחילוק זה? כפי שעולה ממלאכות רבות, בשבת בדרך כלל פעולה נחשבת מלאכה ואסורה כאשר היא חלק מעבודות השדה. לעומת זאת פעולה שרגילים לעשות אותה בבית - אין בה איסור, כי התורה לא אסרה לאכול בצורה נורמאלית ומקובלת. משום כך מותר גם לפצח גרעינים בשבת, מכיוון שזאת פעולה שרגילים לעשות בבית (ועיין שבת הלוי א, פא).

סחיטת פירות בשבת

למרות שמלאכת דש המקורית מתייחסת להפרדת פירות מהקליפה, מלאכת סוחט היא תולדה מלאכה זו, כיוון שגם בה מוציאים דבר בלוע. הגמרא במסכת שבת (קמד ע"א) מחלקת את סוגי הפירות לשלוש: **זיתים וענבים** - אסורים בסחיטה מדאורייתא. **תותים ורימונים** - אסורים מדרבנן. **שאר פירות** - מותר לסחוט אותם לכתחילה.

בטעם החילוק בין הפירות כותבת הגמרא, שזיתים וענבים רגילים לסחוט, תותים ורימונים יש סוחטים, אבל לא כולם, ושאר פירות לא סוחטים כלל. בזמנינו נוהגים לסחוט כמעט את כל הפירות, כך שוודאי שאיסור דרבנן יהיה בסחיטתם, כשם שתותים ורימונים נאסרו בסחיטה בגלל שיש הסוחטים אותם. דנו הפוסקים האם יהיה חייבים על סחיטתם באיסור דאורייתא:

א. בפשטות, יהיה בסחיטתם איסור דאורייתא, כי רגילים לסחוט אותם באופן קבוע, וכן כתבו **החיי אדם** (יד, ד) ו**כף החיים** (שכ, ח), וכן עולה מדברי **הרשב"א** (קמה ע"א ד"ה למימיהו) ו**הריטב"א** (שם), ובלשונו:

"דבר תורה אינו חייב אלא על דריכת זיתים וענבים בלבד, משום דרובן למשקין, והילכך כשסוחטן הוה ליה כדש, אבל שאר פירות רובן לאכילה הן עומדין ואפילו יהיב דעתיה וסחיט (= אפילו אם יסחוט) בטלה דעתו אצל רוב העולם, ואפילו צריך לו למשקה, לא חשיב משקה אלא אוכל."

¹ ייתכן שנפקא מינה בין השיטות תהיה, האם מותר לקלף פירות עם קלפן בשבת. לפי דעת התוספות יהיה אסור, כי נראה שקילוף פירות מהקליפה אינה נחשבת כהפרדת דבר ממקום גידולו, ואז ממילא זו מלאכת בורר - אותה אסור לעשות באמצעות כלי, וכן פסק **המשנה ברורה**. לעומת זאת לפי דעת רבינו חננאל, פעולה זו כלולה במלאכת דש, ומשום כך אין איסור לעשות פעולה זו עם קולפן, וכן פסק **ערוך השולחן**.

ב. אפשרות שניה מופיעה בדברי **הפרי מגדים** (פתיחה לסימן שכ) בעקבות **הרי"ן** (סא ע"א בדה"ר), שכאשר התורה אסרה לסחוט רק זיתים וענבים, הסיבה לכך היא שרק הם נחשבים משקה חשוב הראוי לנסך על גבי המזבח וכדומה. לפי שיטתם יוצא, שגם אם יהיו רגילים לסחוט את שאר הפירות, עדיין איסורם יהיה מדרבנן בלבד, וכך משמע מדברי **ערוך השולחן** (שכ, י).

סחיטת לימונים בשבת

השלכה למחלוקת זו בין האחרונים, מופיעה בח"י אדם ובמשנה ברורה ביחס לסחיטת לימונים בשבת. **הבית יוסף** (ס"י שכ) תמה על המנהג במצרים לסחוט לימונים בשבת, דבר שלכאורה אסור משום דש. כדי ליישב את המנהג הביא הבית יוסף שתי אפשרויות: **אפשרות ראשונה ליישב**: לא שותים לימונים לבד, אלא רק בעירוב סוכר וכדומה. נראה שבכך האיסור לסחוט מופקע, כיוון שנוזל נחשב מיץ רק כאשר אפשר לשתות אותו בפני עצמו. **אפשרות שנייה ליישב**: לא סוחטים לימונים לתוך בקבוקים ריקים, אלא רק לתוך נוזלים אחרים, ובמקרה מעין זה ככל הנראה הלימון נחשב כתבלין, ואין איסור לסחוט משקים הנחשבים אוכל מתוך פרי.

א. נפקא מינה בין הטעמים, תהיה בשאלה האם מותר לסחוט לימונים בזמן הזה. לפי הטעם הראשון, גם בזמן הזה יהיה מותר לסחוט לימונים בשבת, מכיוון שלא שותים מיץ לימון לבד, וכן פסק **הרב עובדיה** (לוית חן נז). בין השאר בגלל שסובר שרק זיתים וענבים סחיטתם מדאורייתא ולכן בלימונים שמדרבנן יש להקל.

ב. לעומת זאת לפי הטעם השני, סחיטת לימונים בזמן הזה תהיה אסורה, מכיוון שרגילים לסחוטם לכלי ריק, וכן פסקו להלכה **החיי אדם** (יד, ד) ו**המשנה ברורה** (ס"ק כב). הסיבה שפסקו שיש להחמיר כטעם השני היא, שלשיטתם סחיטת שאר הפירות בזמן הזה אסורה מדאורייתא - וספק דאורייתא לחומרא, ובלשון המשנה ברורה:

"ולפי זה בזמן הזה שידוע שממלאין חבית למאות לשתות עם פאנ"ש באיזה מקומות צריך עיון גדול אם מותר לסחוט בשבת לתוך משקה דאפשר דדמי לתותים ורמונים כיוון דדרך לסחוט בכלים בפני עצמם, ועל כן צריך לזהר שיסחוט מקודם על הסוכר דהוי כמשקה הבא לאוכל (כפי שנראה בהמשך)".

משקים שזבו

השלכה נוספת למחלוקת תהיה במקרה, בו נזל מיץ מפירות המיועדים לאכילה. הראשונים ובעקבותם **השולחן ערוך** (שכ, א) פסקו כדעת רבי יהודה בגמרא במסכת שבת (קמג ע"ב), שבמקרה בו נזלו (לא בכונה) מיץ מפירות שבדרך כלל אוכלים אותם - המים מותרים בשתייה, אך אם נזלו מזיתים וענבים שבדרך כלל סוחטים אותם - המים אסורים בשתייה.

בפשטות, לפי זה הפסק אם יהיה מותר לשתות את המיץ שנשאר בקערה של סלט פירות, תלוי באותה מחלוקת. לפי הרב עובדיה יהיה מותר לשתות, מכיוון שדווקא זיתים וענבים נחשבים פירות שרגילים לסחוט, וכן פסק **הילקוט יוסף** (שכ, כב). לפי המשנה ברורה לעומת זאת כל הפירות שרגילים בזמנינו לסחוט כלולים באיסור, וכן פסק **הרב אלישיב** (הלש"ב יא, כח).

סחיטת מלפפון חמוץ ושניצל

עד כה עסקנו במקרה בו ישנו משקה הבלוע באופן טבעי בפרי, דנו הפוסקים האם דינם של נוזלים שבאו מחוץ (כמו קופסאות שימורים) שונה. הגמרא (שבת קמה ע"א) כותבת, שכולם מודים שמותר לסחוט מירקות מבושלים את הנוזל שאין צורך בו. לעומת זאת, במקרה והסוחט רוצה להשתמש בנוזלים שסוחט, לדעת רב ושמואל יש בכך איסור דרבנן, ולדעת רבי יוחנן איסור דאורייתא.

להלכה נחלקו הראשונים, **רבינו חננאל** סבר שההלכה כדעת רבי יוחנן, כיוון שכאשר רבי יוחנן נחלק עם רב ושמואל הלכה כמותו. לעומת זאת, דעת רוב הראשונים (ר"ף, רמב"ם, רא"ש ועוד) לא כך, וסברו שההלכה כרבי יוחנן רק כאשר הוא חולק על אחד מהאמוראים בלבד, אבל כאשר חולק על שניהם - הלכה כמותם.

סחיטת לימון לסלט

השלכה למחלוקתם תהיה, האם מותר לסחוט לימון לסלט בשבת. הגמרא (קמ"ד ע"ב) מביאה בשם שמואל, שמותר לסחוט אשכול של ענבים לקערה עם אוכל בשבת, ואין בכך איסור. בטעם הדבר נימקו **רש"י** (ד"ה לתוך) ו**הרי"ן** (ס ע"א בדה"ר), שאיסור סוחט קיים רק כאשר מוציאים נוזל מתוך אוכל, אבל כאשר סוחטים את המשקה לאוכל, המשקה נחשב אוכל, ונמצא שמוציאים אוכל מאוכל. א. למרות שדברי שמואל הובאו בגמרא ללא חולק, פסק **רבינו חננאל** (שם) שאסור לסחוט לימון לסלט, או כל משקה לתוך אוכל. בטעם הדבר נימק, שמכיוון שכפי שראינו רבי יוחנן (כמותו הוא פוסק) סובר שיש איסור דאורייתא לסחוט שלקות כאשר משתמשים במימיהם - הוא יאסור לסחוט משקים לתוך אוכל, שהרי משתמשים בנוזל הנסחט.

ב. **הרי"ף** (ס ע"א בדה"ר), **הרמב"ם** (שבת ח, י), **המאירי** (ד"ה ממה) ועוד, חלקו על דברי רבינו חננאל. ראשית כפי שראינו הם פוסקים כשמואל ולא כרבי יוחנן, כך שבוודאי לשיטתם מותר לסחוט לימון לסלט. עוד הוסיפו שגם לדעת רבינו חננאל יש להתיר, ורבי יוחנן אסר לסחוט שלקות רק בגלל שסוחטים אותן לתוך קערה ריקה, אבל לתוך קערה עם אוכל - גם הוא מודה שמותר.

להלכה

כיצד נפסק להלכה? **השולחן ערוך** (שכ, ד) הביא בהתחלה את דעת הרמב"ם, שכפי שראינו פסק שמותר לסחוט לימון לתוך קערה עם אוכל, אך שלושה סעיפים אחר כך הביא את שיטת רבינו חננאל, שכפי שראינו אסר. בהסבר הסתירה כתב **המשנה ברורה** (ס"ק יז), שמעיקר הדין פסק השולחן ערוך כדעת הרמב"ם, אלא שטוב לחשוש לשיטת רבינו חננאל.

המשנה ברורה (ביאור הלכה ד"ה לסחוט) הוסיף, שלימונים מותר לסחוט לתוך סלט, ואין צורך להחמיר בכך כבשאר הפירות. בטעם הדבר נימק, שכפי שראינו יש פוסקים המתירים לסחוט לימונים אפילו לכלי ריק, אז אמנם למעשה המשנה ברורה לא פסק כך, אבל לענין סחיטה לתוך אוכל, שגם כך רוב הראשונים בכל מקרה מתירים - מותר לסחוט ללא חשש (ועיין שבט הלי א, פו).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...